

De betwiste toegang tot het erf achter het Gulden Hoofd

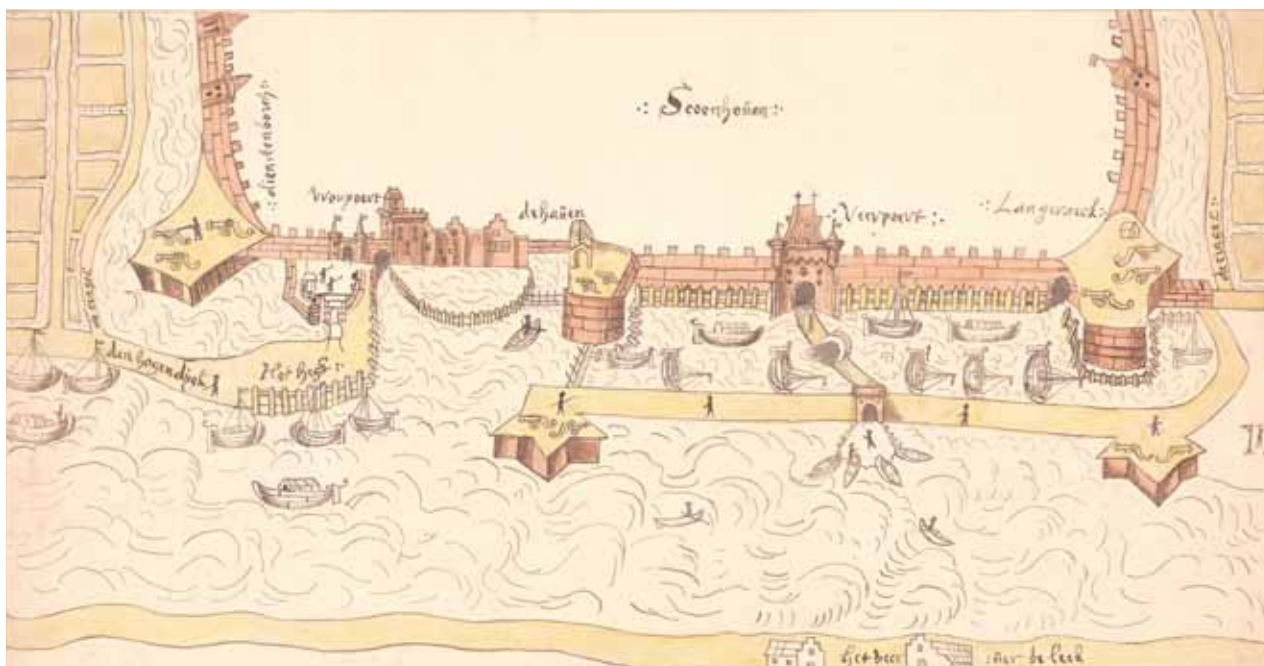
Tussen de oude Veerpoort en het Gat van de Haven stond aanvankelijk geen muur, maar een houten staketsel ofwel een rij onderling verbonden palen. Pas rond 1528, als gevolg van de Utrechts-Gelderse oorlogen, werd er een gracht gegraven en een stenen muur gebouwd.

Op een gekleurde pentekening uit omstreeks 1575 staat het staketsel voor de stadsmuur afgebeeld (afb. 1). Op een detail van de kaart van Guicciardini uit 1582 is het staketsel alleen nog te zien bij de huizen ten oosten van de Vrouwenpoort (afb. 2).

De stadsmuur grensde hier aan het erf van het Gulden Hoofd (nu Tol 9), dat van buiten bereikbaar was gemaakt door het maken van een zijdeur in de oude Veerpoort. Deze toegang leidde in de vijftiger jaren van de 16e eeuw tot een conflict tussen het stadsbestuur en de eigenaar van het Gulden Hoofd. Het stadsbestuur stelde dat zij recht had om dit erf te gebruiken om er kalk, hout en andere materialen op te slaan ten behoeve van het onderhoud van de stadsmuur. Jan Pietersz(oon) de waard van herberg *Int Gulden Hoofd* weigerde echter dit toe te laten en sloot de deur van binnen af. Toen het stadsbestuur hem beval de deur te openen, wendde Jan Pietersz. zich tot het Hof van Holland en verkreeg daar ‘mandement van maintenu’, ofwel een brief dat hij niet in zijn bezit gestoord mocht worden.

1. Tol 9, het Gouden Hoofd, rond 1900, waar drankenhandel A.J. van der Kop in was gevestigd

Het graafschap Holland was sinds Filips de Goede onderdeel van het Bourgondische Rijk. Pas in november 1527 bij het ‘Verdrag van Schoonhoven’ slaagde Karel V erin de bisschop van Utrecht af te zetten als ‘wereldlijk heerser’, dus het bestuur over te nemen. Hoewel Schoonhoven vanaf dat moment geen frontierstad ofwel grensstad meer was, bleven er gevaren dreigen. Gelre was nog steeds onafhankelijk en de Gelderse legeraanvoerder Maarten van Rossum was berucht om zijn plundertochten in Holland, onder andere naar Den Haag in 1528. Pas in 1543 wist Karel V de macht over het hertogdom Gelre over te nemen.

2. De waterkant van Schoonhoven

NL-GdSAMH_0447_834_Collectie_prenten_tekeningen_MH

Het stadsbestuur gebood hem desondanks om de deur te openen of anders zou hij zijn poortrecht verliezen. Dat zou grote gevolgen hebben, want wie het poortrecht bezat, had het recht om in de stad te wonen en daar burger te zijn. Poorters kwamen in aanmerking voor bestuurlijke functies en wie lid wilde worden van een gilde moest het poortrecht bezitten.¹⁾

Details uit de afbeeldingen 2 en 3

¹ <https://historiek.net/wat-is-een-poorter/74557/>

3. Schoonhoven
1582

Verlies van zijn poortrecht zou voor Jan Pietersz. betekenen dat hij zijn beroep als waard van het Gulden Hoofd niet meer kon uitoefenen. Dat was voor hem aanleiding in beroep te gaan bij het Hof van Holland, het hoogste gerechtshof in het graafschap Holland. Het vonnis van het hof met daarin de standpunten van zowel Jan Pietersz. als het Schoonhovense stadsbestuur is bewaard gebleven.²⁾

BEROEP BIJ HET HOF VAN HOLLAND

Jan Pietersz. trad op als eiser en stelde dat zijn huis en erf vroeger strekte van de straat tot in de Lek. Na de bouw van de stadsmuur hadden ze het erf, tussen de muur en het huis, *rustelicken ende vredelicken* gebruikt, zonder protest van de burgemeesters. Verleden jaar echter kregen ze bevel van het stadsbestuur toegang te geven tot hun erf om daar een grote hoop kalk en dergelijke op te kunnen slaan. Hij verzocht het hof dan ook dat zij in het

4. De civiele raadkamer van het Hof van Holland
aan het Binnenhof

² Nationaal Archief, inventarisnummer 3.03.01.01_527

ongestoord bezit van huis en erf *gemainteneert, gestijft ende gesterct* zouden worden en het stadsbestuur te veroordelen hen daarover niet meer lastig te vallen.

Het stadsbestuur hield daarop een uitgebreid betoog om aan te tonen dat er geen sprake kon zijn van recht op het erf achter het Gulden Hoofd. Die luidt als volgt:

‘Schoonhoven was een frontierstad gelegen aan de noordzijde van de Lek. De huizen staande van de Langeveltspoort³⁾ tot aan de Vrouwenpoort kwamen met hun achtergevels uit op de stadsmuur. Vroeger zou de Lek gelopen hebben tot aan de achtergevels van de huizen. Om te voorkomen dat men met schepen of andere midde-

len de stad binnen kon komen, waren de kozijnen van die huizen met ijzeren tralies of staven voorzien. Verder hadden de stedelijke regenten twee of drie treden van de

achtergevels een houten staketsel laten maken. Degenen die daar woonden konden dus niet aan de achterkant naar buiten gaan. Er vond echter verlanding plaats achter die gevels. De graaf van Hoogstraten stelde als stadhouder, dat de stad daardoor kwetsbaar was voor vijanden en gaf opdracht om een muur te bouwen van de Veerpoort tot aan het Gat van de haven. De muur kwam drie of vier treden buiten het staketsel te staan met een gang daarboven om wacht te kunnen houden. Buiten de muur werd een gracht gegraven en de aarde die daar uitkwam werd gebruikt voor ophoging zowel tussen de muur en de achtergevels als buiten de Veerpoort ten behoeve van de veerstoep.

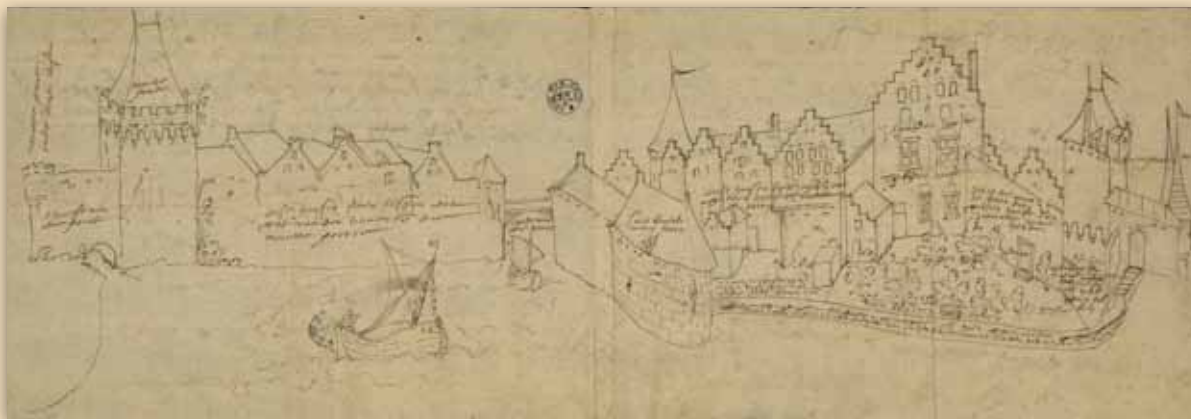

5. De Langeveltspoort bij de molen

Gezorgd moest worden dat de regenten het erf en de muur altijd zouden kunnen gebruiken. Daartoe waren boven in de Veerpoort en beneden in de nieuwe muur kozijnen aangebracht met deuren voorzien van ijzeren sloten.

Verder bevond zich daar een oude muur, eigendom van de stad, die zich uitstreckte van de Veerpoort tot aan de achtergevel van het Gulden Hoofd. Ten behoeve van een uitgang naar de stad hadden de bewoners van het Gulden Hoofd daarin een kozijn met deur geplaatst, hoewel ze daar geen recht toe hadden. Ook hadden ze een kozijn met deur in hun achtergevel laten maken om zo te proberen het erf in beslag te nemen. Tenslotte hadden zij zich ook nog de deur in de Veerpoort aan de buitenkant op slot gedaan, zodat de stad geen gebruik kon maken van het erf om er kalk ter reparatie van

3 Opvallend is de vermelding van de Langeveltspoort, die gestaan moet hebben aan het eind van de Korte Dijk (zie de kaart van Guicciardini); deze werd ook wel Langerakkerpoort genoemd.

In 'Schoonhoven vier eeuwen gezien en beschreven' van Dick Mentink is op een tekening opgenomen van de zuidkant van Schoonhoven van de Vrouwenpoort tot aan de oude Veerpoort gelegen aan de Scheepmakershaven (afb. 6, hierboven).

De tekening is gemaakt naar aanleiding van dit hoger beroep voor de Grote Raad van Mechelen, gevestigd in het Schepenhuis aldaar (afb. 7, rechts).

Volgens het opschrift op de achterzijde van die tekening is *dese carte by Janneken Everts geexhibeert*. Aanzien de tekening in het archief van de Grote Raad is opgenomen, zal het als bewijsstuk zijn aanvaard. Waarschijnlijk heeft zij de tekening zelf gemaakt.

Op deze tekening is de stadsmuur aangegeven in de band met de volgende tekst: *dit es die stede muerre ende hier gaet men boven opte bogen vande muyre van Sinte Bartelmeeus toren tot op die Veerpoorte*. De deur (duer) in de zijmuur tussen het Gulden hoofd en de Veerpoort is aangegeven met de tekst *dit es die muerre daer dat Gulden Hoefft een duerre heyt*. Daarnaast staat de deur in de Veerpoort die door Jan Pietersz. is afgesloten.

De muur, die het erf van het Gulden Hoofd afscheidt van de openbare weg, is pas in 1648 gebouwd zoals te zien is op de datering boven de ingangspoort (afb. 6). Het erf liep dus oorspronkelijk van de achtermuur van het pand tot aan de stadsmuur.

de muur op te slaan. Toen hen opgedragen was die deur te openen op straf van verlies van hun poorterschap, hadden ze daar geen gevolg aan gegeven.'

Op basis hiervan concludeerden de stadsbestuurders van het voorgaande werd dan ook geconcludeerd dat de eis niet ontvankelijk diende te worden verklaard. Integendeel,

de eisers zouden veroordeeld moeten worden om de deur in de Veerpoort te openen en de gemaakte kozijnen en deuren in de oude muur en hun achtergevel dicht te maken.

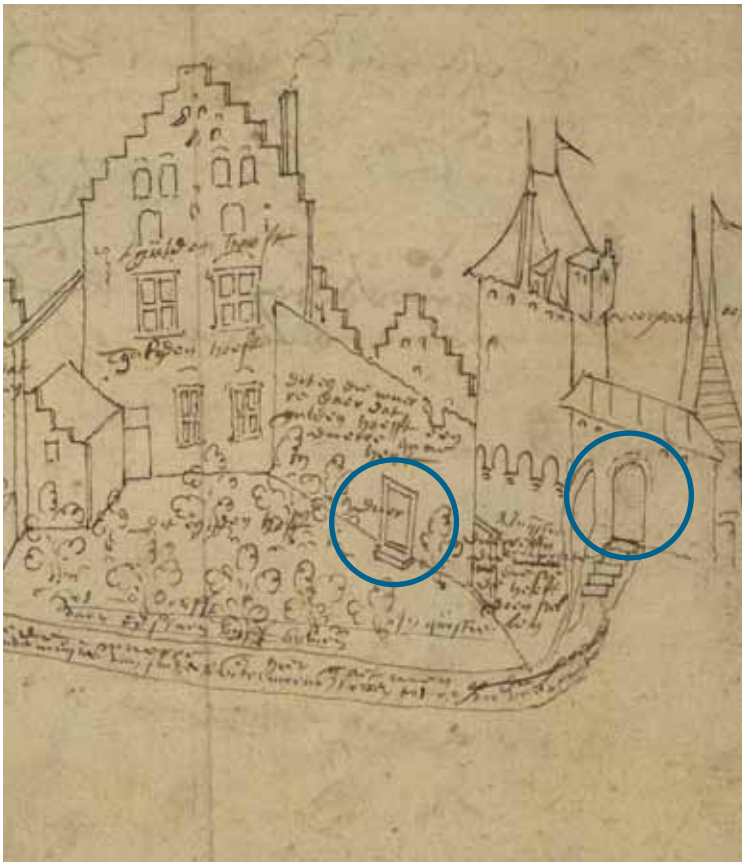
Toch vonniste het hof op 20 maart 1554 dat de eisers werden gehandhaafd in het bezit van huis en erf tot aan de stadsmuur en verbood het stadsbestuur hen daarover lastig te vallen!

BEROEP BIJ DE GROTE RAAD VAN MECHELEN

Het stadsbestuur ging in beroep bij de Grote Raad van Mechelen. Voordat de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden bestond, was de Grote Raad van Mechelen het hoogste rechtscollege van de oorspronkelijk zeventien Nederlandse provincies.

Toen Jan Pietersz. overleed zette Janneke Evertsd(ochter). het verzet tegen het stadsbestuur voort, gesteund door Jacob Veen, haar voogd. Hoewel uit de processtukken blijkt dat Janneken goed voor zichzelf kon opkomen, moest haar voogd haar officieel vertegenwoordigen.

8. Detail van de tekening afb. 6 met de betreffende deuren (zie de blauwe cirkels)

MEMORIE NAMENS HET SCHOONHOVENSE STADSBESTUUR

Met zogenaamde *memoriën* gingen burgemeesters en schepenen van Schoonhoven als appellanten in beroep bij de Grote Raad in Mechelen. Een appellant ofwel eiser is de partij die hoger beroep aantekent. In deze memorie worden Janneke Evertsd. en haar voogd Jacob Veen geïntimeerden ofwel verweerders genoemd. Zij werden door de appellanten opgeroepen om ook voor de Grote Raad te verschijnen.

Het stadsbestuur bestreed de stelling dat Janneken ernstige hinder zou ondervinden als er toegang zou worden verleend tot haar erf. Het ging alleen om het mogen leggen van een hoop kalk voor noodzakelijke werkzaamheden. Verderop in het stuk is overigens wel sprake van *alderhande materialen van steen, calck, houdt etc. der stadt toebehoirende.*

Verder werd naar voren gebracht dat er nooit sprake is geweest van overlast en dat tijdens en nog lang na de bouw van de stadsmuur de stadsbestuurders in de gelegenheid waren *altys in goede vreesamige possessie gevoegt zyn op het erff in questie te mogen leggen, houden ende bewaeren de materialen tot reparatie van des stadts wercken noetelick*. Die deur (zie vorige pagina) werd echter clandestien door Jan Pietersz. gesloten en zijn weduwe wilde die niet heropenen, waardoor de stadsbestuurders in hun *duechdelicke possessie geturbeert wesende* ofwel verstoord waren in hun recht. Zij stelden dat hen recht dient te worden gedaan toegang te verkrijgen tot het erf achter het Gulden Hoofd.

Voor de onderbouwing van dit recht tot toegang is de volgende getuigenverklaring opgesteld:

De schepenen Mr. Willem Jansz. en Arien Aertsz. getuigden *voor die gerechte wairhey*t dat op de 6e september 1555 voor hen zijn verschenen Dirck Heynricksz, Lou Heynricksz. en Floris Willemsz. Op verzoek van de burgemeesters hebben zij onder ede verklaard te weten dat in de Veerpoort een deur toegang geeft tot het erf gelegen tussen de stadsmuur en de achtergevels van de huizen tot aan de stadstoren genaamd Sint Bartholomeus-toren (zie afb. 7).

Sinds het maken van de stadsmuur hadden zij gebruik hebben gemaakt van die deur om kalk, steen en dergelijke naar binnen te brengen of vandaar te halen. Zij hadden nooit gezien of gehoord dat het gebruik van die deur of het erf door de stad ooit door iemand was belet of verboden. Tenslotte verklaarde Dirck Heynricksz. dat hij sinds de bouw van de muur als stadsmeeester, zonder tegenspraak, vijftien jaar de sleutel van de deur had gehad.

Als bevestiging van de *getugenisse der waerhey*t hebben de bovengenoemde schepenen elk hun zegel onder deze verklaring afgedrukt.

Op 9 september 1556 verklaren burgemeesters, schepenen en raad van de Bartolomees Jansz. C luyt en Jan Lambertsz. onder ede dat zij zich herinnerengt dat er tussen de Veerpoort en het Gat van de haven geen toren en geen muur gemaakt was, maar dat er een houten *staekkettinck een off meer* stonden. Hiermee wordt het al genoemde staketsel bedoeld.

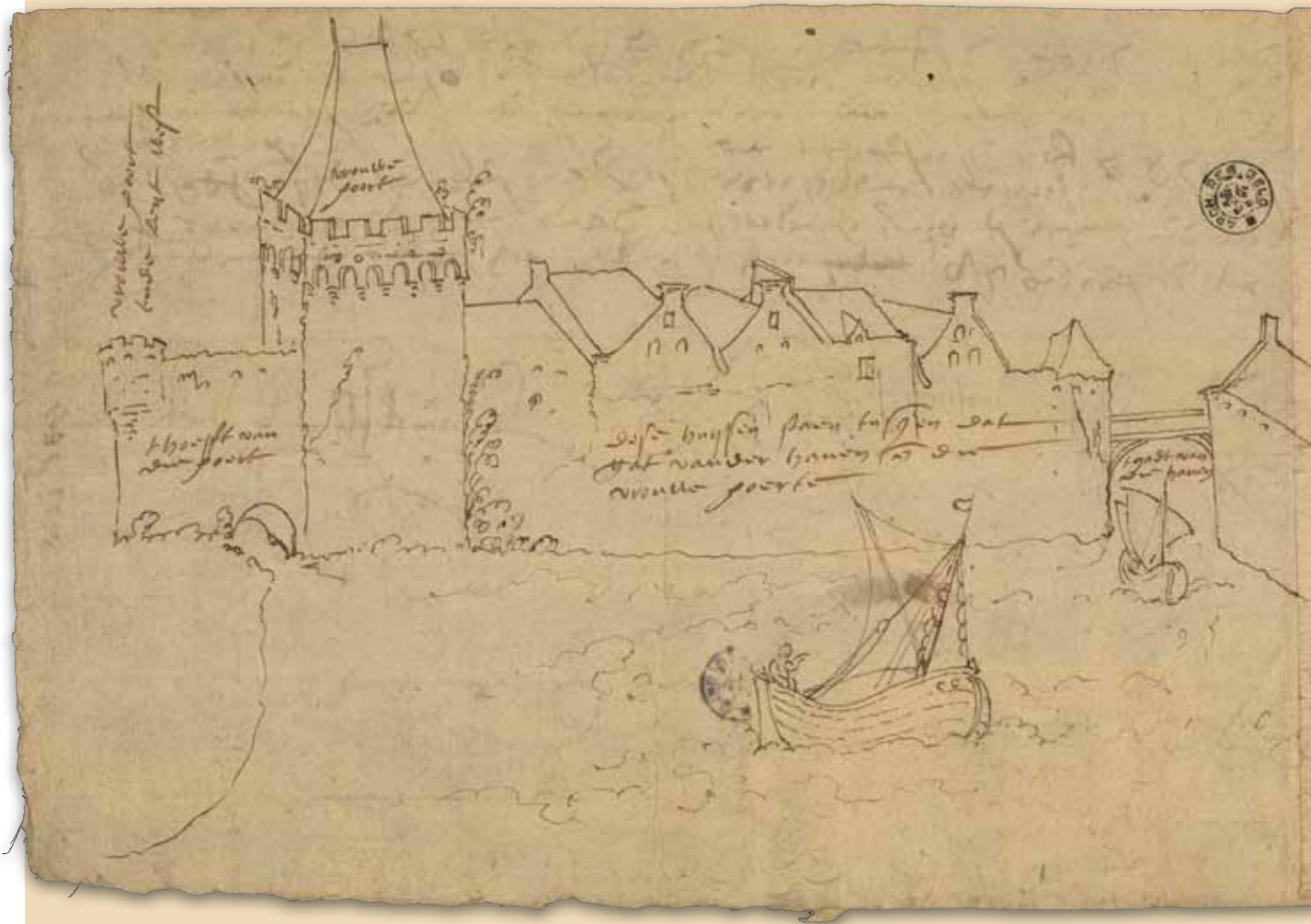
Zij konden dat weten, omdat zij beiden aan de muur en de toren hadden gewerkt in de jaren '28, '29 of '30. Zij getuigden verder dat de deur in de muur bij de Veerpoort uitkomend op het erf van het Gulden Hoofd is aangebracht door het stadsbestuur ten behoeve van de arbeiders die dagelijks werkten aan de stadsmuur en de Sint Bartholomeus-toren. Als getuigenis van de waarheid hebben de burgemeesters het zegel van de stad hieronder afgedrukt.

vrouwe poert
(ende leyt west

vrouwe
poort

dese huysen staen tusgen dat
gat van der haven ende die
vrouwe poerte

't gadt van
die haven

t hoeft van
die poert

sinte bartolo
mees toern

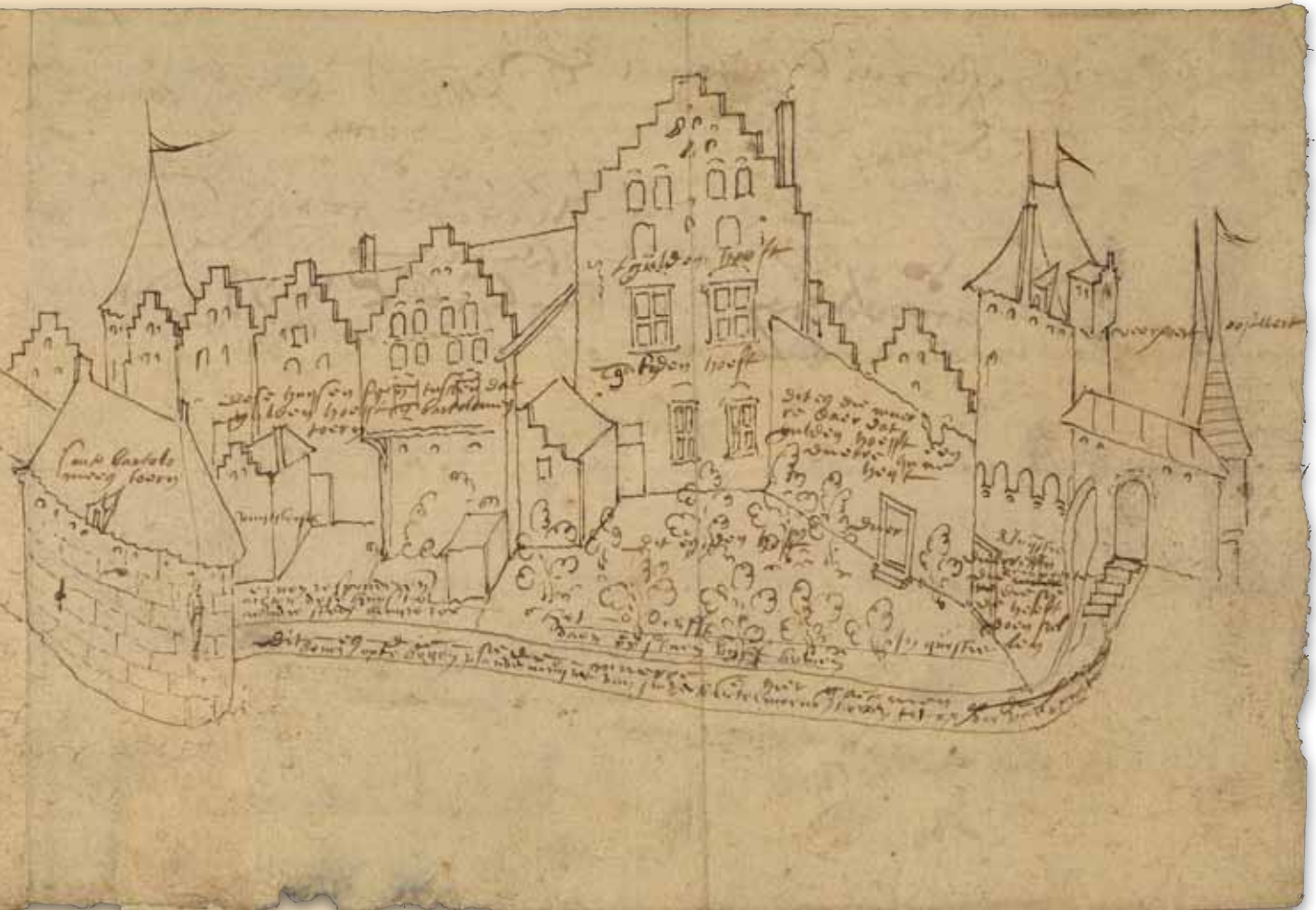
dese huysen staen tusgen dat
gulden hoeft ende bartolomeus
toern

t gulden hoeft
t gulden hoeft

Dit es die muer
re daer dat
gulden heeft aen
duerre inne
hey

veerpoert oostwert

myrhoec

2495.

Erven responderende
achter dese huys tot aen
die stede myre toe

dit es den hoff

duer

in questie duer neffen
die veerpoerte die stede
heeft doen stellen

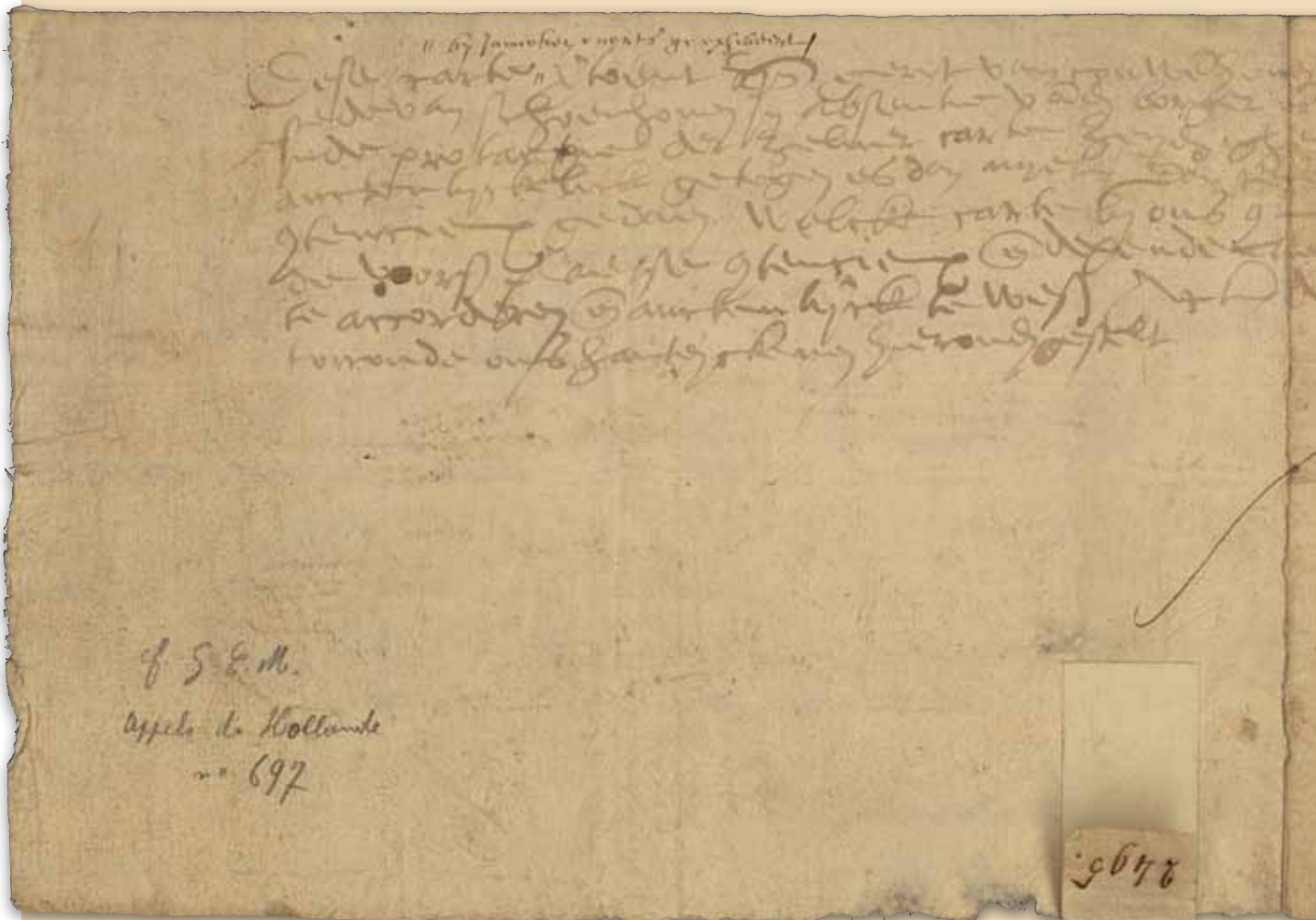
het erff daer op staen vyff bomen

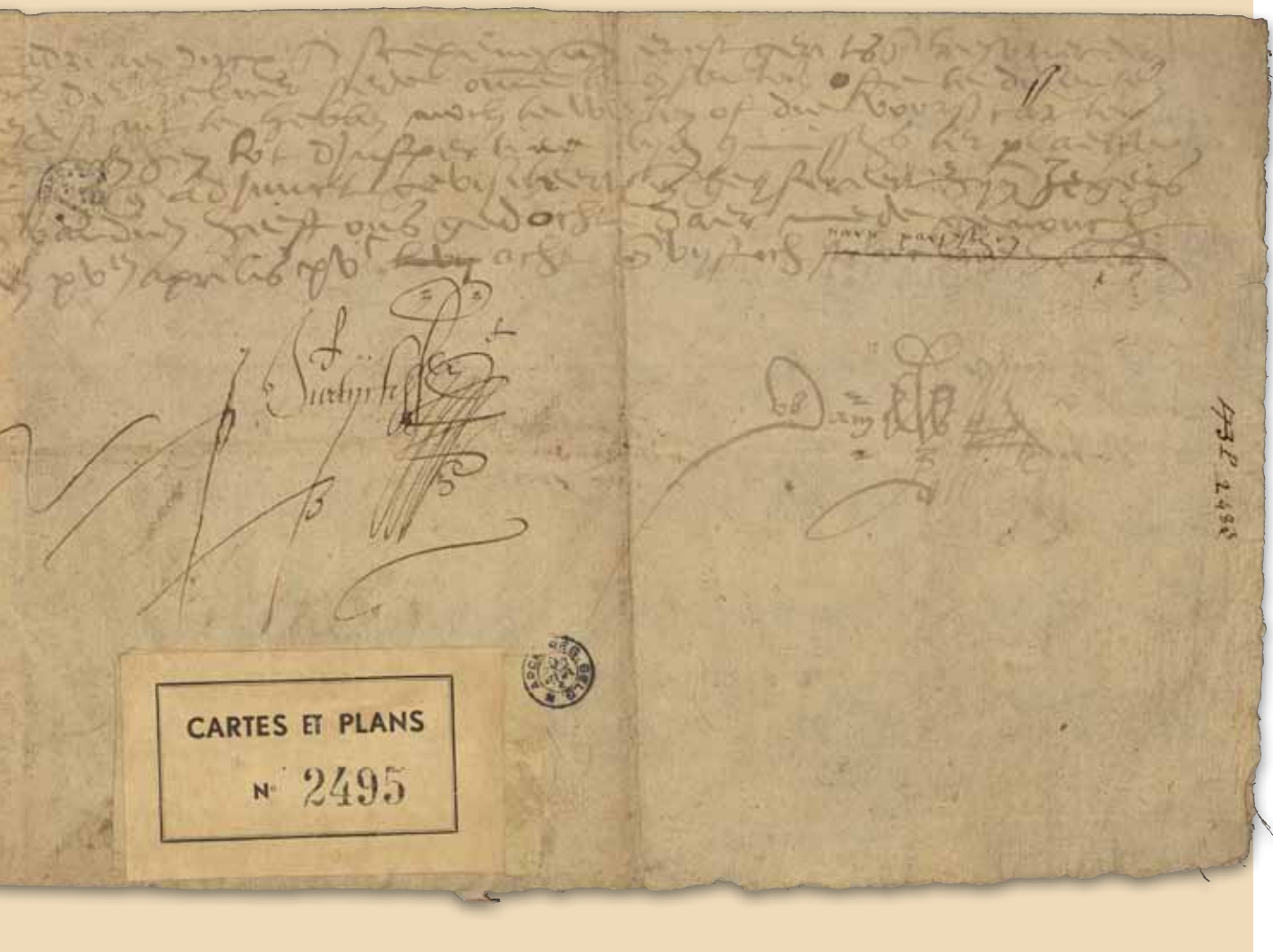
Dit es die stede muerre ende hier gaet men
boven opte bogen vande myrre van sinte bartolomees toern tot op die veerpoerte

by janneken everts geexhibeert

dese carte vertoent zynde Gerrit van Couwenhouen Adriaen Dircxz. scepenen ende Ernst Gerritsz. tresorier der stede van Schoenhoven in absentie vanden borgermeesters der zeluer stede omme te consenteren oft te dissenteren inde protactie der zeluer carte zeyden gheen verstant te hebben noch te weten of die voorsz. carte authenticklick getogen es dan nyet, dan refereerden hen tot d'inspectie by den commissaris ter plaetse contencieux gedaen. Welcke carte by ons commissaris ende adjunct gevisiteert ende geconsenteert zynde jegens de voors. plaetse contencieux ende dependerende vanden heeft ons gedocht daer mede genouch te accorderen ende authentickelic te wesen vpte xven aprilis xvc acht ende vyftich naer paesschen t'oirconde ons hanteyckening hieronder gestelt

Die handtekeningen zijn van Johan van Purtyck en Willem van Dam (Purtyck en Dam zijn duidelijk leesbaar)

ONDERZOEK DOOR HET HOF VAN HOLLAND

Janneke Evertsd. had een verzoek ingediend bij het Hof van Holland voor een onderzoek naar de gang van zaken inzake de toegang tot het erf achter het Gulden Hoofd. Aangezien het verslag van dit onderzoek zou moeten dienen in de bewijsvoering, had Johan van Purtyck, secretaris van het Hof van Holland, van de Grote Raad van Mechelen een *opene lettere van commissie* verkregen, gedateerd 16 februari 1557. Op 13 april 1558 begaf hij zich, vergezeld door adjunct-secretaris Willem van Dam zich naar Schoonhoven. Adriaen Oetsiersz., deurwaarder van de Grote Raad, had de burgemeesters van de stad aangezegd daarbij aanwezig te zijn. Die waren echter afwezig, zodat de honneurs waargenomen werden door drie schepenen en de tesorier, de schatkistbewaarder van de stad.

Zij werden door Janneke, gesteund door Jacob Veen, schout van de stad en ook nog haar zwager geleid door een deur in de oude bakstenen muur tussen de Veerpoort en het Gulden Hoofd. Hierna volgt in het verslag de uitleg van Janneke over het privé-karakter van het erf, dat in de voorgaande memorie al is opgesomd. Zij stelde daarbij dat die deur, door de stad aangebracht, was *precario*. Dit houdt in dat die bij wijze van gunst was toegestaan om de muur te kunnen maken.

Daarover waren de stedelijke afgevaardigden het niet eens met Janneke ofwel *nyet precarious*. Zij verklaarden dat die deur een bevoegdheid van de stad vormt om daar materialen als kalk etc. neer te leggen en om in tijde van oorlog stadswakers doorgang te geven. Verder hadden de huizen daar geen deuren maar vensterkozijnen met *houten ofte ysseren gearmureert* ofwel met balken of ijzeren staven versterkt. De huidige deuren in de achtergevels waren door de huiseigenaren aangebracht, zonder medeweten van de stad. De erven zouden aangelegd zijn uit de aarde die bij het graven van de stadsgracht was vrijgekomen. De rivier de Lek had tot aan de achtergevels gelopen, zodat de huizen daar geen erf plachten te hebben. De heren Purtyck en van Dam verklaarden vervolgens dat de stedelijke afgevaardigden hen bovenin de Veerpoort een deur hadden laten zien, waarlangs men door een trap kon afdalen om zich over de bogen van de muur naar de Sint Bartholomeustoren te kunnen begeven. Daar was weer een deur om in die toren te kunnen komen. *Hebbende dezelfde boogen* ofwel de muur daar een stenen trap naar beneden. Als het nodig was konden de stadswakers daar weer naar beneden gaan en via een grote houten poort achter het *Tolhuys* de stad weer inkomen.

11. In 1648 werd met deze poort en muur het erf afgesloten

Janneke benadrukte dat het aanbrengen en het gebruik van de deur bij de Veerpoort en toegang tot het erf was gemaakt met toestemming en als gunst voor de eigenaren van het Gulden Hoofd. Zij voegde daaraan toe dat het beslist onwaar is dat de rivier de Lek tot aan de achtergevel van haar huis zou hebben gelopen, die kwam namelijk vanuit zuidoostelijke richting tot achter het Tolhuis. Hierdoor bleven er erven over tussen de huizen en de rivier waarlangs eertijds de houten staketting van de stad had gestaan.

MEMORIE NAMENS JANNEKE EVERTSD.

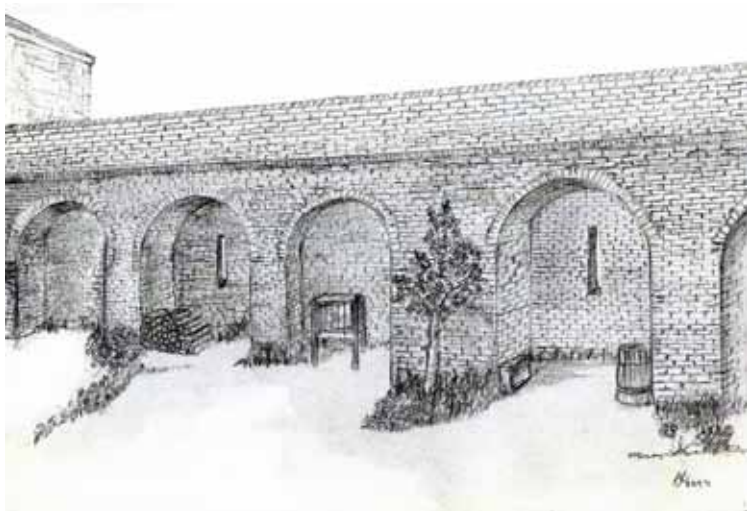
In de memorie van 15 oktober 1557 door de heer P. Reyns, namens Janneke en haar voogd ingediend tot verweer bij de Grote Raad van Mechelen., begint met een omschrijving ter plaatse. Daarin wordt eerst het gebruik van het erf tussen de achterkant van de huizen en het staketsel beschreven.

Verder werd gesteld dat de in oorlogstijd dichtgespijkerde vensters in tijd van vrede door de bewoners weer van die beletsels werden ontdaan en men het erf weer zonder protest van stadswege gebruikte. Hierna hebben de stadsbestuurders buiten de staketting een brede gracht laten graven en begonnen in plaats van de staketting een stenen muur te maken van de Veerpoort tot aan de Sint Bartholomeus-toren. Evert Buijs, destijds eigenaar van het Gulden Hoofd heeft het stadsbestuur een gezegelde brief uit 1458 getoond, waaruit blijkt dat het betreffende erf strekt van de achtergevel van zijn huis tot in de Lek en alleen aan hem toebehoorde. Nadat hem te verstaan was gegeven dat de gracht en de muur werd gemaakt tot fortificatie van de stad en ter bescherming van zijn huis en erf, heeft hij de aanleg daarvan gedoogd.

Die gracht en muur werden gemaakt ronde de jaren 1526, 1527 of 1528 gedurende de Utrechts-Gelderse oorlog. Ten behoeve van de arbeiders is

9. Stadsmuur met poort in Amersfoort met de bogen

10. Artist impression
van Ad de Vaal

toen een deur gemaakt in de stadsmuur bij de Veerpoort, die uitkwam op het erf in kwestie. Evert Buijs heeft dit toegelaten, zonder zijn eigendomsrecht en het genot van zijn vruchtbomen op zijn erf op te geven. Ook mocht er wat stenen en kalk worden opgeslagen.

In 1536 echter verordonde het stadsbestuur dat de vruchtbomen tot op de grond afgehakt moesten worden, zodat de nachtwakers het erf gemakkelijk zouden kunnen passeren. Dat wilde Evert echter niet toestaan, maar op eigen initiatief liet hij de bomen op zes of zeven voet (zo'n twee meter) boven de grond afhakken.

Nadat de muur gereed was hebben de bewoners van het Gulden Hoofd het erf gebruikt als voorheen. Zij hebben onder de bogen van de muur hun hout en andere goederen gelegd, maar ook hoenders, varkens en andere beesten gehouden. Verder werd op dat erf *die cloote oft bolle gerolt* ofwel gebeugeld. Dit allemaal zonder protest en met medeweten van het stadsbestuur. Ook de burens, westwaarts van het 'Gulden Hooft' tot aan het Gat van de Haven, hebben op hun erf allerlei activiteiten uitgevoerd, zonder bezwaar van het stadsbestuur.

GETUIGENVERKLARINGEN

Vervolgens hebben de heren Purtyck en van Dam vijftien getuigen gedagvaard, maar niet de getuigen die door de schepenen op 6 september 1555 zijn gehoord. Vermoedelijk zullen de namen van die vijftien getuigen door Janneke zijn aangeleverd. De verklaringen van zowel de stedelijke afgevaardigden als van Janneke waren leidraad voor de heren Purtyck en van Dam om de getuigen te ondervragen. Er is voor gekozen om twee getuigenverklaringen op te nemen (in verkorte vorm) en wel van Cornelis Willemsz. en Anna Woutersd.

Cornelis Willemsz., oud 34 jaar, getuigde onder ede dat hij zeventien of achttien jaar geleden, nog ongehuwd, meermaals in gezelschap gedronken en goede sier had gemaakt in het Gulden Hoofd, zowel binnen *int logys* als buiten *upt erff daer achter*. Daar had hij vaak *die cloot upt stick geschoeten ende oeck deur de poorte gebeugelt*. Ook heeft hij dikwijls

gezien dat Janneke en wijlen Jan Pietersz. haar man het erf gebruikten als van henzelf. Zij hielden konijnen in een van de bogen van de stadsmuur, die in Schoonhoven glindens worden genoemd.

In bestrating van de Scheepmakershaven is de oorspronkelijk stadsmuur in rode klinkers afgebeeld. Bij meting daarvan blijkt dat de binnenzijde van de bogen 2 meter 81 cm. breed is en de pilaren 1 meter 1 cm. in het vierkant (afb. 12, rechts).

Verder hadden Janneke en haar man brandhout in een van de bogen opgeslagen. Ook heeft hij met zijn gezelschap in een van de bogen zitten drinken. Daar had Janneke of haar man een tafel neergezet, zodat men door een *spyegat* ofwel kijkgat door de muur de varende schepen in de Lek konden bekijken. Eindigend met: *Ende nyet meer en weet up als gevraecht. Nescit scribere.* Hij had dus alles verteld wat hij weet en dat hij niet kon schrijven.

Anna Woutersd., oud 46 jaar, getuigde onder ede dat zij zich herinnert dat in plaats van de stadsmuur aan het erf in kwestie een dubbele houten staketting stond, waar zij in haar jeugd dikwijls doorheen kroop. Zij vertelde dat na de bouw van de stadsmuur de eigenaren van het Gulden Hoofd het erf altijd gebruikt hebben als hun eigen grond. Zij kon dat weten, omdat ze als dienstmeisje drie jaar in dat huis had gewoond, in de tijd van Jacob Adriaensz., de eerste man van Janneke.

Ze had ook gezien dat Janneke en Jan Pietersz., haar laatste man, een deur hebben laten maken in een oude bakstenen muur tussen het Gulden Hoofd en de Veerpoort *omme daer deur te mogen commen* op het erf in kwestie. Haar man, te weten Dirck Dircksz. had op datzelfde erf gebeugeld en de kloot gerold. Maar of Janneke in de bogen van de stadsmuur allerlei goederen had gelegd of ganzen, hoenders, varkens en andere beesten had gehouden, wist ze alleen van horen zeggen. Zij herinnerde zich wel dat een paar mannen van stadswege de bomen op het erf wilden afhouden.

Jacob Adriaensz., Jannekes eerste man, dreigde echter hen met gespannen boog neer te schieten, zodat zij de bomen lieten staan. Eindigend met dezelfde verklaring als van Cornelis Willemsz.

UITSpraak VAN DE GROTE RAAD VAN MECHELEN

Op 15 juli 1565 wordt tenslotte een uitspraak gedaan van Schoonhoven tegen Jacob Veen, voogd van Janneken Evertsd., weduwe van Jan Pietersz. te Schoonhoven.

Beroep tegen vonnis van Hof van Holland d.d. 20 maart 1555, waarbij verweerder het bezit en gebruik werd toegewezen van het erf bij het huis 't Gulden Hoofd' bij de Visbrug te Schoonhoven en het de eiser werd verboden op het erf bouwmaterialen op te slaan voor de bouw, respectievelijk reparatie van de stadsmuren. Eiser stelde dat het erf de gemeenschap toebehoorde en verweerder derhalve niet gestoord kon zijn in het bezit.

In het nieuwe vonnis werd de stad het bezit en gebruik van het erf toegewezen, om naar goeddunken aldaar materialen op te slaan, alsmede gebruik van de deur in de Veerpoort, die toegang verschaft tot het erf van verweerder. Deze bevoegdheden dienen tot een minimum beperkt te blijven. Verweerder mag het erf gebruiken als kool- of kruidentuin, zonder gebruik te mogen maken van de stadsmuur of bogen, tenzij met toestemming van de stad. Verweerder werd veroordeeld om alle opgeworpen beletsels op eigen kosten af te breken.

Anna Wouters vertelde dat op het erf werd gebeugeld en de kloot werd gerold. Cornelis Willemsz. noemt kloot op een stok geschoten en door de poort gebeugeld. Er is dus sprake van twee balspelen die op het erf uitgeoefend werden. De klosbaan, ook klootbaan of rolbaan¹⁾ dateert uit de Middeleeuwen. De

klosbaan was min of meer vierkant van vorm en werd begrensd door lage houten schotten of heggen. In het midden stond een klein houten vaatje zonder deksel of bodem in liggende stand. Het spel bestond er uit dat men probeerde een houten bal door het vaatje te werpen. Lukte dit dan had men twee punten, raakte men het vaatje dan had men één punt. De winnaar was degene die het eerst twaalf punten had. Later is het vaatje vervangen door een houten poortje of een ijzeren ring (beugel). In de 16e eeuw maakte men beugels die

verticaal om hun as konden draaien. Het spel met deze draaiende ring ging toen 'beugelen heten en werd gespeeld met ballen die er precies doorheen konden. 'Iets kan niet door de beugel' herinnert daar nog aan. Beugelen wordt nu nog beoefend in oostelijk Noord-Brabant en in Limburg, zij het dan met een vast poortje en zou dus eigenlijk klossen moeten heten. Wierp men de bal eerst met de hand, later speelde men die met een houten schop of sleger. (afb. 13 en 14)

1 <https://static.golfgeschiedenis.nl> > klosbaan PDF

TENSLOTTE

Uit het vonnis van het Hof van Holland en dit vonnis van de Grote Raad van Mechelen blijkt het spanningsveld tussen algemeen belang en privébelang. Hier is in wezen sprake

van onteigening omdat de stad het bezit en gebruik van het erf werd toegewezen. Voor Janneke bleef alleen het gebruik over van het erf dat zij als haar bezit beschouwde. Om de bogen te mogen gebruiken werd zij zelfs afhankelijk van de toestemming van het stad.

Uit processtukken als deze is een glimp op te vangen van gewone burgers in de vroeg moderne tijd. Als mijn theorie klopt dat Janneke de tekening met toelichting heeft gemaakt, dan behoorde zij wel tot de minderheid van geletterden. Zij kwam fier op voor haar rechten en wist daartoe en flink aantal mannen te mobiliseren.

Leen Ouwenel

